

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่อง

สมุนไพร

ชุมชนปลูกไม้หลาย
อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

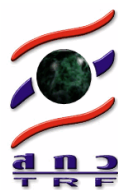
- ดร.คิริบูล จงวุฒิเวชย์
- ดร.มาเรียม นิลพันธุ์
- รศ.ระพีพรรณ ฉลองสุข
- ผศ.ฐาปนีย์ ธรรมเมธา
- น.ส.วรรณภา แสงวัฒนกุล

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน

รายงานวิจัย :

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรชุมชนปลักไม้ลาย
อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

The Development of Learning Process on Herb in the Plakmailai Community,
Kampangsaen District, Nakhon Pathom Province

โดย

ดร.คิริบูล	จงวุฒิเวศย์	Dr. Kiriboon	Jongwutiwes
ดร.มาเรียม	นิลพันธุ์	Dr. Maream	Nillapan
รศ.ระพีพรรณ	ฉลองสุข	Asso.Prof. Rapeepun	Chalongsuk
ผศ.ฐาปนี	ธรรมเมธา	Asst.Prof. Thapanee	Thammetar
น.ส.วรรณภา	แสงวัฒนะกุล	Ms. Wannapa	Sangwattanakul

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน

Supported by The Thailand Research Fund
Under Education and Community Research Project

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

รายงานวิจัย : การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ชุมชนปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน
จังหวัดนครปฐม./ ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์...[และคนอื่น ๆ].- นครปฐม : โรงพิมพ์เพชรเกษม,2546
400 หน้า : ตาราง,แผนภาพ ,แผนภูมิ

เลขหมู่ : LB 1027

ISBN : 974-9666-10-0

1. ชุมชนปลักไม้ลาย (นครปฐม).
- 2.สมุนไพร - - ไทย- - การศึกษาและการสอน.
3. การสอนแบบโครงการ
4. การเรียนรู้. (1). ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์

พิมพ์ที่ : เพชรเกษมการพิมพ์ 18/49 ถนนทรงพล ตำบลลำพญา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ปีที่พิมพ์ : ธันวาคม 2546

จำนวนพิมพ์ : 150 เล่ม

คำนำ

ชุมชนเต็มไปด้วยเรื่องราวมากมายให้ศึกษา

แม้ว่าเราได้เรียนรู้จากในระบบมากมาย
การเรียนรู้นอกระบบยังมีมากกว่า

คำตอบที่ได้ในวันนี้ ไม่ใช่คำตอบสิ้น
การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ
เงื่อนไขมีตลอดเวลา
ปัจจัยเหลือคณานับ

สามปีที่ศึกษา
ได้เพียงเสี้ยวหนึ่งของปลักไม้ลาย
ชุมชนยังคงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
แต่คณะผู้วิจัย ได้เรียน ได้รู้มากยิ่งขึ้น

ขอบคุณที่ให้โอกาส
ขอบคุณชุมชนปลักไม้ลาย
ขอบคุณ

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ชุมชนปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

คำสำคัญ การพัฒนา, การเรียนรู้, สมุนไพร, วิจัยในชั้นเรียน, หลักสูตรท้องถิ่น, การสอนแบบโครงการ, มัคคุเทศก์ท้องถิ่น

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรชุมชนปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนปลักไม้ลาย 2) พัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร 3) ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร 4) ศึกษาผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ และ 5) ขยายผลการศึกษาสู่ชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ชุมชนปลักไม้ลาย เป็นชุมชนเป้าหมายหลักของการวิจัย โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน 2) พัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร 3) ประเมินกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร 4) ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมที่พัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร 5) ประเมินการเปลี่ยนแปลงและศักยภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6) ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกี่ยวกับสมุนไพรอย่างต่อเนื่องโดยชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการหลายอย่างเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การจัดสนทนากลุ่ม และการนำผลการวิจัยเสนอต่อชุมชนเพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ผลการศึกษา คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยในระยะที่ 1 ศึกษาประเด็นต่างๆ คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชนปลักไม้ลาย เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งขวาง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีโรงเรียน วัด ป่าสมุนไพร และผู้รู้ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องสมุนไพร 2) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพและการใช้สมุนไพร เมื่อเจ็บป่วยคนในชุมชนนิยมไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน มีการใช้สมุนไพรบ้างแต่ไม่แพร่หลาย มีการแปรรูปสมุนไพรของศูนย์สาธิตสมุนไพร 3) ความสัมพันธ์กระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของชุมชน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติมากและมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานและองค์กรทั้งภายในและนอกชุมชนหลายระดับ กระบวนการเรียนรู้ มีการเรียนรู้หลายลักษณะเช่น ศึกษาจากตำรา เรียนรู้จากโรงเรียน จากประสบการณ์ตรง จากการอบรม คุยงาน การบอกเล่า เป็นต้น จากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนพบว่ามีความเหมาะสมที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้

ในระยะที่ 2 คณะผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยร่วมกับโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนทุ่งขวาง 5 โรงเรียน คือ 1) โรงเรียนวัดปลักไม้ลาย 2) โรงเรียนบ้านบ่อน้ำพุ 3) โรงเรียนบ้านหลักเมตร 4) โรงเรียนเมืองเก่ากำแพงแสน 5) โรงเรียนบ้านหนองขาม โดยจัดกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน โดยมีการจัดกิจกรรมการวิจัยในชั้นเรียน และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยบูรณาการความรู้เรื่องสมุนไพร

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรและขยายพันธุ์สมุนไพร โดยมีการจัดกิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานโดยใช้สมุนไพร 2) กิจกรรมศึกษาดูงานสมุนไพรของชุมชน 3) กิจกรรมการศึกษาดูงานสวนสมุนไพรและการขยายพันธุ์พืช

3. การพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยมีการจัดกิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยนำท่องป่าสมุนไพร 2) กิจกรรมการศึกษาดูงานมัคคุเทศก์น้อยป่าชายเลน 3) การพัฒนาหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์น้อยนำชมป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย และคู่มือมัคคุเทศก์น้อยนำชมป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย

ผลจากการจัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการเรียนรู้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในด้านต่าง ๆ คือ ชื่อสมุนไพร ลักษณะของสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพร การนำสมุนไพรไปใช้เป็นอาหาร ยา เครื่องสำอาง การแปรรูปสมุนไพร การขยายพันธุ์สมุนไพร การเผยแพร่ การใช้สมุนไพร การอนุรักษ์สมุนไพร และการบูรณาการสมุนไพรในการเรียนการสอน

สรุปกระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร

1. ปัจจัยที่สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรของชุมชนปลักไม้ลาย คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้นำบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน ปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านภูมิปัญญาเดิม ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจัยด้านสมุนไพรในชุมชน ปัจจัยด้านสื่อมวลชน ปัจจัยด้านความสนใจของคนนอกชุมชน ปัจจัยด้านการศึกษาดูงาน ปัจจัยด้านกระแสการรณรงค์เรื่องสุขภาพ และการใช้สมุนไพรที่มีอย่างกว้างขวางในสังคมไทย และปัจจัยด้านงบประมาณ

2. เงื่อนไขของความสำเร็จ เงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรของชุมชนปลักไม้ลาย คือ 1) การรวมกลุ่มและความร่วมมือของโรงเรียน 2) ความตั้งใจและการมีนโยบายที่ชัดเจนของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุน 3) ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน 4) ความร่วมมือของผู้ปกครองและคนในชุมชน 5) ความหลากหลายและน่าสนใจของกิจกรรมและการตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมาย 6) นโยบายการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 7) นโยบายของกระทรวงสาธารณสุข 8) ความต่อเนื่องในการนิเทศติดตามงาน 9) การที่ครู นักเรียน และคนในชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้อย่างต่อเนื่อง 10) ความพร้อมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน 11) ความคาดหวังของสังคมภายนอกผ่านการประชาสัมพันธ์ 12) การจัดเวทีให้มีการเผยแพร่กิจกรรมการเรียนรู้ 13) ความสนใจของครู นักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับสมุนไพร

3. ตัวบ่งชี้ของความสำเร็จ ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรมีทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ดังนี้

ตัวบ่งชี้เชิงปริมาณ 1) จำนวนผลงานวิจัยชั้นเรียนที่บูรณาการเรื่องสมุนไพร 2) จำนวนผลงานหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการเรื่องสมุนไพร 3) จำนวนนักเรียนที่ได้รับการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ 4) จำนวนครั้ง ที่มัคคุเทศก์น้อยได้บรรยายให้ผู้เข้าเยี่ยมชมป่า 5) จำนวนพันธุ์พืชสมุนไพรที่ขยายโดยนักเรียน 6) จำนวนผลิตภัณฑ์ที่ได้จากโครงการแปรรูปของนักเรียนและจำนวนชนิด ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ 7) จำนวนครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ 8) จำนวนสมุนไพรที่คนในชุมชนรู้จักเพิ่มขึ้น และประโยชน์ที่จะนำไปใช้ 9) จำนวนป้ายนิเทศ สื่อ และการจัดนิทรรศการที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรของชุมชน 10) จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกสมุนไพรในโรงเรียน 11) จำนวนพันธุ์พืชใหม่ๆ ที่นำมาปลูกในชุมชนปลูกไม่ตาย 12) จำนวนผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปใหม่ๆ ที่มีแหล่งวัตถุดิบจากภายนอก

ตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพ 1) เด็กเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุข 2) การได้รับการยอมรับและเผยแพร่โดยสื่อมวลชน 3) ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร 4) ความสามารถในการบูรณาการความรู้เรื่องสมุนไพรในการเรียนการสอนของครู 5) ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียนรู้ 6) ความเจริญงอกงามของสมุนไพรที่ปลูก 7) ความสามารถในการให้ข้อมูลและอธิบายเรื่องเกี่ยวกับสมุนไพรของนักเรียน

4. ความยั่งยืน ความยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องสมุนไพร ได้แก่ 1) มีการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย 3) การมีผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร 4) การมีหลักสูตรการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 5) การมีคู่มือมัคคุเทศก์น้อยนำชมป่าสมุนไพรวัดปลักไม้ลาย 6) การมีโครงการต่อเนื่องที่โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนทุ่งขวาง 7) การเปิดสอนหลักสูตรแพทย์แผนไทยที่โรงเรียนวัดปลักไม้ลายและมีคนในชุมชนเรียนให้มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องสมุนไพรอย่างต่อเนื่องในชุมชน 8) มีการสร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายผลเพื่อพัฒนาโครงการต่อเนื่องในลักษณะนี้กับชุมชนอื่นๆ 9) การใช้สมุนไพรของคนในชุมชน นักเรียนและคนในชุมชนได้มีการใช้สมุนไพรอย่างต่อเนื่อง 10) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับเรื่องสมุนไพรของชุมชน 11) การนำเรื่องสมุนไพรมาเป็นประเด็นในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน 12) อัตราการคงอยู่และเพิ่มขึ้นของจำนวนสมุนไพร 13) การมีคณะนักวิชาการกลุ่มอื่นได้เข้าไปจัดกิจกรรมต่อเนื่องเกี่ยวกับเรื่องสมุนไพรในชุมชน

Abstract

Title The Development of a Learning Process on Herbs in the Plakmailai Community
Kampangsaen District, Nakhon Pathom Province.

Keywords : Development, Learning, Herbs, Classroom Research, Local Curriculum, Project
Work, Local Guide.

The research study “The Development of a Learning Process on Herbs in the Plak mailai Community, Kampangsaen District, Nakhon Pathom Province”, had 5 purposes: 1) to study fundamental data about the Plakmailai Community; 2) to develop a learning process on herbs; 3) to study the results brought about by the learning process activities; 4) to study the direct and indirect effects of the learning process; 5) to extend the result of this study into the wider community in order to strengthen the learning process on herbs.

This research study employed the methodologies of qualitative research, in terms of research and development, by using the Plakmailai community at Tambon Tung Kwang as the major research area.

The steps used in conducting this research were as follows: 1) study the community using fundamental data. 2) develop activities to enhance the learning process about herbs. 3) evaluate the activities used to enhance the learning process about herbs. 4) further adapt and develop the learning process activities: 5) assess changes needed as well as the future potential for developing the learning process 6) continue to adapt and develop the learning process within the community.

Data was collected from various methods, such as, observations interviews, questionnaires, focus groups as well as presenting the research results to the community for discussion and sharing.

The results of the research were as follows:

In the first phase the research staff studied the fundamental data collected from the Plakmailai community located in the area of Tambon Tung Kwang. The main business there was found to be agriculture. The relationships between people in this community are in the form of kinships. They also have relationships with people both inside and outside of their own community at different levels. There are schools, temples, land used for growing herbs and herbal experts. Modern medicine is popular in this community, and people normally go to modern doctors when they are ill. Some herbs are used but they are not popular. In the Herb

Demonstration Center, they try to process herbs. There has traditionally been different types of learning such as from textbooks, schools, direct experience training, study tours and from direct explanation. From the community potentiality analysis, it was found that this community was suitable for developing a new learning process.

In the second phase, the research staff, in cooperation with the 5 schools in Tung Kwang, developed activities which enhanced the learning process. These schools included : 1) Plakmailai School 2) Ban Bo Nam Poo School 3) Ban Lak Meter School 4) Old City of Kampangsaen School 5) Ban Noug Kam School. The following activities were held:

1 Teacher training seminar in Classroom research and local curriculum development which integrated knowledge about herbs.

2. The following activities were held to develop herb products and herb propagation : 1) teaching and learning projects associated with herbs. 2) study tours by the community to investigate herbs 3) study tours of herbal gardens and herb propagation.

3. A Curriculum was developed for adolescent guides. The following activities were included within the curriculum: 1) a local adolescent guides training camp called "Adolescent Guides Lead visitors to Herb land". 2) a study tour was held to visit an adolescent guide project in a mangrove area. 3) a curriculum development project for adolescent guides at Plakmailai temple's Herbal land and an adolescent guide handbook, which gives instructions on how to guide visitors to Plakmailai Herbal land.

The results of these learning process activities on herbs helped people in the community to increase their knowledge about herbs in the following areas: names, qualities, characteristics, applications, procession, propagation, publication, conservation, teaching and learning integration.

Summary about the herb learning process.

1. The research found that the following factors Contributed to the learning process about herbs: The leadership of people in the community, age, local knowledge, schools, teachers, students, the Basic Education Committee, herbs in the community, mass media, interest of people outside the community, the study tour, health campaign, herb usage in the society and funding.

2. The condition which affected the learning process at the Plakmailai community on herbs were as follows: 1) cooperation between the schools, 2) clear policies and good intentions by school administrators who supported to the learning process, 3) relationships between people in the community, 4) the cooperation of parents and people in the community, 5) various interesting activities and the response of the target groups, 6) education policies and public health policies, 7) on-going supervision, 8) on-going training of teachers, students and people in the community, 9) group readiness 10) the expectations of the outside society raised by public relations, 11) activities to publicize the learning process, 12) the interest of teachers and students towards herbs.

3. The success indicators used in this research, which were both quantitative and qualitative, were as follows: The quantitative indicators were 1) the number of classroom research papers conducted on the integration of herbs, 2) the number of local curriculums that integrated knowledge about herbs, 3) the number of students trained to be guides, 4) the number of times that adolescent guides led visitors to Herb Land, 5) the number of herb plants grown by students, 6) the number of products and the varieties of products that came from the students' modified herb projects, 7) the number of teachers, students, parents and people participating in the projects, 8) the number of herbs that people knew and used, 9) the number of exhibitions that publicized knowledge on herbs, 10) the width of the school area used in planting herbs, 11) the number of new herbs planted in the Plakmailai community, 12) the number of new modified herb products produced from herbs outside of the community.

The qualitative indicators were as follows: 1) the happiness of the students participating in the projects, 2) the acceptance and publicity given to the project by the mass media, 3) the creative ideas thought of and used by students to modify the herbs, 4) the teachers' ability to integrate knowledge about herbs into their teaching, 5) the opinions of the people involved in the learning process, 6) the fruitfulness of herbs which were planted, 7) the students' ability to give information and explain about the herbs.

4. The sustenance of the learning process could be found from the following factors: 1) there was continuing development in teaching and learning, 2) an administrative committee of Plakmailai temple's herb land was established, 3) there were products resulting from learning about herbs, and there were some developments of modified herbal products, 4) there was a local adolescent guide curriculum, 5) there was an adolescent guide handbook

used to lead visitors around herb land at Plakmailai temple, 6) there were on-going projects among Tung Kwang school groups, 7) there was a course in traditional Thai medicine at Plakmailai Temple and people in the community wanted to continue learning and teaching about herbs, 8) there was a learning network that helped people share and exchange knowledge and there were on-going projects in other communities, 9) students and people in the community continued using herbs, 10) the local organization recognized the importance of herbs in the community, 11) knowledge about herbs was one subject in the school based curriculum, 12) the number of herbal plants increased, and 13) there were other academic groups arranging activities about herbs in the community.